

Araştırma makalelerinde kullanılan yabancı dil kaynaklı sözcükler ve Türkçede kullanım şekillerinin incelenmesi

Taşkın Ceyhan*, Ceyhan Balcı**

Giriş

Dil kendisiyle düşünülürse gelişir⁽¹⁾. Bu düşünme elbet ki sanatsal ve bilimsel düşünmedir⁽²⁾. Kendi diline sahip olarak yabancı dil öğrenmek ise kimlik ve kişiliğini geliştirmektir. Dillerin sözcük alışverişi toplumlar arası ilişkilerin kaçınılmaz sorunudur. Kendi dilinden başka bir dile özenmek ise kendi kimliğinden kaçmanın tipik belirtisidir.

Ürettiğimiz bilimi çevremizdeki öğrenciler ve insanlara yaymak ve onları etkilemek için önce Türkçe yazma zorunluluğu vardır. Bu şekilde düzeltmeleri daha kolay yapılabilir ve etrafımızdaki insanları etkileyebilecek tümceleri kurabiliriz. Üniversitede çoğu bilimsel makaleler doğrudan İngilizce yazılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde yabancı dilde tanımlanan, yaklaşılan yabancı sözcük ve kalıplar Türkçe'ye sokularak yabancı sözcük kullanımı artmakta, araştırma makalelerindeki Türkçe yazım dili de gittikçe anlaşılabilir olmaktadır. Bunda yabancı dil kaynaklı sözcüklerin kullanımının etkisi yanında bunları dilimiz yazım kurallarına uydurularak yazılmaya çalışılmasının da rolü vardır. Söylenmeleri Türkler için çok güç olan, uyumsuz ses taşıyan dilimize girmiş batı kaynaklı kelimelere karşı direnme gösteremediğimiz gerçektir.⁽³⁾ Dilde "kirlenme" denilen olgu aslında kültürel bir yıpranmaya ve aşınmaya işaret etmektedir⁽²⁾.

İngilizce'nin aynı kökten geldiği Germen dillerine etkisi yalnızca söyleyişte sorun yaratırken, Türkçe'de sessel alandan daha derinlere etkisi olmuştur. Bu sözcükler Türkçe'nin yapısını bozmakta sözdizimi kurallarını altüst etmektedir. Başka bir deyişle varlığına kastetmektedir⁽²⁾. Dil konusundaki kirlenme Türkçe'ye giren yabancı kelimelerden kaynaklandığı gibi düşünmenin üçüncü aracı olan "dilde düşünmenin" iç mantığının yitirilmesine de sebep olmaktadır⁽²⁾.

Bu araştırmadaki amacımız, araştırma makalelerinde içinde kullanılan yabancı dil kaynaklı sözcükleri (YDKS) nitelik ve nicelik olarak çözümlenmek, kullanım yanlışlarına dikkat çekmek, yerlerine eşdeğer Türkçe sözcükleri yerleştirme yöntemini ve

gereçleri göstererek, anlaşılabilir ve öğretilebilir ortopedi bilim dilinin oluşmasına katkıda bulunmaktır.

Gereç ve Yöntem

Kanıta dayalı çalışma modeli oluşturuldu. Bunun için Acta Orthopædica et Traumatologica Turcica (AOTT) dergi sayılarından 2003, 2004, 2005 ve 2006 da yayınlanan makaleler arasında rastgele seçilen sekiz araştırma makalesi (n=8) çalışmaya dahil edildi. Yabancı kaynaklı Yerleşik, Alıntı ve Ödünç yabancı sözcükler saptandı. Makalelerde kullanılan yabancı kelimelerin Türkçe karşılıkları araştırıldı. Farklı ve yanlış uygulamalar sınıflandırıldı. Yabancı dil kaynaklı sözcüklerin dil kurallarımızla yazılışlarındaki yanlışlıklara dikkat çekildi. YDKS kullanımının kişisel ve kurumsal nedenleri tartışıldı. Yanlış uygulamaları ve kullanımları en aza indirebilecek yöntem ve kullanılacak başvuru kaynakları gösterildi.

Bulgular

A- 286 adet (YDKS) kullanıldığı saptandı. En fazla YDKS kullanımı 2006 yılında yayınlanan iki makalede görüldü. Bu sözcüklerin hepsinin Türkçe eşdeğer karşılıkları vardı. YDKS ler yerleşmiş, alıntı ve ödünç olarak sınıflandırıldı. Üç sınıfta incelenen kelimelerin ayrımı, kullanım sıklığı, kulak alışkanlığı ve kaynak aldığı yabancı dillere göre yapılmaktadır. Bilimsel Araştırma alanları genişleyip konular çoğaldıkça, artan teknik terim sayısına paralel İngilizce "alıntı" ve "ödünç" sözcüklerin dilimize fazla sayıda sokulmaya çalışıldığı belirlendi. Kişisel zorlamalarla dilimize sokulan sözcükler de farklı yazılış ve okunuşlardaydı.

1- Ortopedide kullanılan 183 adet Türkçe eşdeğerleri kolayca bulunabilen (YDKS) lere örnekler.

Artrotomi: eklemi kesmek (açmak), *osteotomi*: kemiği kesmek, *osteosentez*:kemik birleştirme, *epifiz (Fr.)*: kemiğin uç kısmı, *fiksasyon*: sabitleştirme, *instabil*: dengesiz, kararsız, *instabilite*: kararsızlık, dengesizlik, *immobilizasyon*: (inmobil, immotil) devinimsiz yapma -hareketsiz bırakma, *osteosentez*: kemik parçası birleştirme, *osteotomi*: kemiği

* Özel Çevre Hastanesi Ortopedi ve Travmatoloji Bölümü-İstanbul Ortopedi Uzmanı, Biyomalzeme araştırmacı,

** Acil Yardım ve Travmatoloji Hastanesi, Bomova - İzmir, Ortopedi Uzmanı

kesme, *perkutan*: deri yoluyla, *spongiyöz*: süngerimsi, *transvers*: enine-yatay, *tension*: gerilim - gerginlik, *tensil*: gerici-geren, *dekalsifiye*: kireçsizleştirme-kalsiyumdan arındırma, *fleksiyon*: bükülme, *fiksator*: sabitleyici, *dislocation* (*disloke*): çıkık, *stabilite*: kararlılık, denge, *immobilizasyon*: devinimsiz (hareketsiz hale getirme), *kortikal*: kabukla ilgili - kabuksal, *remodelasyonu*: yeniden yapıma -yapılaşma, *makroskopik*: gözle görülen - iri ölçekte, *otolog*: kendinin, *subkondral*: kıkırdak altı, *kondrojenik*: kıkırdak yapıcı - kıkırdak yapan, *distraksiyon*: farklı yönere çekme, *hipertrofik*: hiper:fazlalık ; tropizm: doğrulum-yönelim, *periosteum*: peri:çevresinde-yakınında; *osteum*: kemik, *izole*: ayrık-ayrılmış- yalıtık, *teknik*: uygulam-yöntem, *artrotomi*: eklemin (kesilerek) açımı, *intrinsik*: içten gelen, *debridman*: yara temizliği -yara kazınması, *entegrasyon*: uyum, *deplasman*: ayrışma, *dekalsifikasyon*: kireçsizleştirme, *kondrojeniz*: kıkırdak oluşumu, *rijiditeli*: katıllıklı, *abrazyon*: sıyrık, *entegrasyon*: uyum, *osteotomi*: kemik kesi, kemik açma.

2- Ortopedi de kullanıldığı gibi diğer tıp dallarında da kullanılan 103 adet Türkçe eşdeğerleri olan sözcüklere örnekler.

mekanizma: düzenek, *nötral*: yansız-etkisiz-yüksüz, *fonksiyon*: işlev, *mikrotom*: ince kesit alan - ince kesen, *kalite*: nitelik, *reorganizasyon*: yeniden yapılanma, *ekspansiyon*: genişleme-genleşme, *doz*:ölçü-verit, *fibrinöz*: fibrine benzeyen, *anatomik*: yapı bilimi ile ilgili, *lokal*:yerel, *kombine*: birleşik, *fleb*: kapak, *avasküler*: damarsız, *aktif*: etkin, *etik*: törebilim -törel - yerel, *infiltrasyon*: sızma -süzülme, *rutin*: alışlagelen, *septik*: bulaşlı, *sentez*: yapım - birleşim, *skala*: gösterge çizelgesi, *parametreler*: değişkenler -değiştirgenler, *non parametrik*: değişken olmayan, *reorganizasyon*: yeniden yapılanma, *lineer*: doğrusal, *aktif*: etkin, *diferansiye*:ayrılmış- farklılaşmış, *restorasyon*: yenileme, *randomize*: rastgele-gelişigüzel.

a- Tam yazıldığı gibi alınan (YDKS) ler.

Malunion, *Nonunion*, *Band wiring*, *Gauge monofilament*,

b- Anlamı aynı olduğu halde farklı yazılanlar .

kompresiyon,*kompresyon*

enkondral, *en(do)kondral*

d- İki (YDKS)den hece almış bileşik sözcükler *pseudoarthroz*

e- Türkçe okunduğu gibi yazılan Yabancı Kaynaklı Sözcükler.

longitudinal instabilite: (uzunlamasına veya boyuna dengesizlik). *Postoperatif morbidite*: (ameliyat sonrası sağlıksızlık), *stabil fiksasyon* (*dengeli sabitleme*)

f- Türkçede olmayan yazılış şekli (ses dizimi) ile yazılmış sözcükler.

'grup' gibi. 'topluluk' ise eşanlamlıdır.

h- Tek başına kullanılmayacak olan sözcükler 'Skopi kontrolü altında..' diziminde 'skopi' sözcüğünü tek başına kullanmak yanlıştır.

Esas sözcüğün sonuna eklenmelidir.

Skopi-skope aygıtın özelliği + *sonek*: gözlem aygıtı

mikro+skope

stato+ skope

artro+skope

-skopy *sonek*:.... gözlem, bakış

artro+skopy eklem gözlemi

k-Kullanılması gerekli olanlar, seçme şansı olmayanlar.

trokanterik, *tibia*, *fibula*, *eminensiya*

n- Kökü ve eki farklı anlamda olup, birleştirildiğinde anlamı değişenler.

jenerasyon Fransızca.: *kuşak*, *nesil*

re-: ' re' İngilizcede önek olup 'tekrar' anlamını vermektedir.

rejenerasyon Fransızca.: yenilenme anlamında kullanılabilir.

dejenerasyon: yozlaşma, bozulma anlamındadır.

p- Sözlüklerde olmayan sözcükler. Zorlama ile dilimize sokulanlar

artrozik:

lameller

lamela (limalı) ince levha

lamellate (d): ince levhalı

lamelle (Fr.) lamela

biyosentetik: *bioticos*: hayat, *bio*: hayat. Canlıya ait moleküller ile birleştirilerek yapılan mı (oluşturulan mı) ?

biyosentezik: Canlı içinde yapılan birleşim mi ? Bir yapay ürün yapımı mı ?

lam: slide,mikroslide slayt: yansı,saydam. slide: diyapozitif,lam,

resimli cam.

lamel: ince cam örtü

kitle: insan topluluğu, yığın, öbek

mass media: kitle iletişimi

mass: kütle

spongioza: (uydurma ..?) *spongiyöz*: süngerimsi "dinamizasyon" sözcüğü zorlama olup sözlükte yoktur. Zorlamadır.

lukse sözlükte yok. *Luksasyon*: çıkık. *Luxatio Latince.:* çıkık.

B- Türkçe'deki sözdizimi kurallarına aykırı çok

sözcüklü yazımların olduğu görüldü. YDKS'ler seçilip Türkçe dil kurallarına göre yazıldığına, anlam yanlışlıklarının ve tekrarların ortaya çıktığı saptandı.

Aşağıda çeşitli yanlış kullanımları sınıflandırılmış şekilde göreceksiniz.

111- Türkçe sözcükler ile birlikte ikili, üçlü olarak yazılan (YDKS) ler.

eksternal cihaz, domine etmek, forse etmek, medüller bölge (spongiozoda): iliksi bölge *medulla: ilik*

'deforme etmek'; sözcüğünde 'deforme' biçimsiz, bozuk biçimli anlamındadır. İki beraber 'bozuk biçimli etmek' anlamına gelir. Yerine kullanacağımız tümce '*şeklini bozmak*' olmalı.

Diğer bir misal '*sabit tutulmak*' olup; sabit: hareketsiz, oynamasız anlamındadır. Birleştirdiğimizde anlamı '*hareketsiz tutulmak*' olmaktadır. Sadece '*hareketsiz*' in kullanılması yeterli olacaktır.

dril hızı: 'matkap hızı' veya 'delgi hızı' şeklinde kullanılmalı.

opere edildi: İngilizcesi operate (apireyt) iş görmek, işlemek anlamındadır.

'It was operated' (vız apireyt) işlendi, iş görüldü anlamındadır. Türkçe olarak düşündüğümüzde 'İş görmek edildi, işlemek edildi' diye yanlış bir anlam çıkmaktadır. Yani İngilizce'de fiil olan bir sözcüğü, 'edilmek' fiili ile söylemek yanlıştır.

test edilmesi: 'test' in eşdeğeri denemek ve sınamak olup, edilme sözcüğü ilavesiyle sınamaya edildi, deneme edildi anlamı çıkmaktadır.

laterale lukse etmek Lukse İng. sözlükte yoktur. Luxatio Latince'dir. "çıkık" anlamındadır. 'Lüksasyon' İngilizce sözlükte olup: çıkık anlamındadır. 'Laterale lüksasyon etmek', daha uygun bir kullanım olabilir. Diğer taraftan

'yana çıkık etmek' anlam olarak yanlıştır.

nötralize etmek, okunuşu (nutrılaz): 'tesirini yok etmek' anlamında olup, etmek fiilini getirdiğimizde; 'tesirini yok etmek etmek' anlamına gelir. Kullanış şeklimizde sözcüklerle anlam tekrarı olmaktadır.

neutral (nutrıl) okunur: etkisiz-yüksüz-yansız-tarafsız.

'*modifiye edilme*' yerine 'uyarlanmıştır' ı kullanmak doğrudur.

'*istatikselsel olarak veya istatikselsel değerlendirme*' yerine '*istatistiksel*' veya '*istatikselsel* -(statistically): kullanmak yeterli olabilir.

'*stresin miktarı*', '*gerilimin veya zorlamanın değeri*'

222- Özel bir kelimeyle birleştirilen iki veya üçlü sözcükler. Kaynak verilerek yazılmalı veya anlamı

veya ne amaçlı olduğu konusunda kısa bir açıklama yapılmalı.

Tidemark devamlılığı

Mankin skala

'*SF uygulama*': '*serum fizyolojik uygulama*' yanlış kullanılmış olup, *damardan serum fizyolojik verme veya bölgenin serum fizyolojik ile yıkanması* şeklinde kullanılabilir.

abdüksiyon açısı; dışaçekim açısı. Böyle bir tanımlama yok.

Yanlış sıfatla kullanılanlar.

'*yüksek rijidite*': yüksek yerine çok, rijidite yerine sert kullanılmalı Yazılışı 'çok sert' olmalı.

'*deney hayvanları laboratuvarı*': 'deney hayvanları üretim merkezi' olmalı

"*Hayvan deneyleri laboratuvarı*" olmalı.

sitoplazmik vakuolizasyon:

sitoplazmik, İng. yazılışı cytoplasmic: Hücre sıvısı (sitoplazma) ile ilgili

	vakuus (lat.) boş
vakuolizasyon	vacuum (Eng)
	vacuole (Eng)

sitoplazmik vakuolizasyon' u ; 'hücre sıvısında boşluklar' olarak yazdığımızda daha anlaşılır olabilir. 'vakuolizasyon' karşılığı sözcük İngilizcede yok.

Anlamını kısa olarak eşdeğer sözcüklerle yazmaya çalışmalı.

333- Teknik özellikli YDKS ile birlikte kullanılan, anlamı ve söz dizimi yanlış olan çoklu sözcükler;

uygulanan kuvvet değeri kuvvet şiddeti veya kuvvet değeri

abduktör moment kolu: dışaçekim kuvvetin merkeze olan uzaklığı

'kolu' koymak gerekli değil. 'abduktör momenti' yeterli.

26 Gauge Monofilament: ölçümü 26 olan tek iplik tel. Eğer multiflament olsaydı, 'çok iplikli tel' demek bize ne kaybettirecek? İngilizce terimden daha iyi.

Kareli- okuler- mikrometrede- kaplanan birim sayısı: göz(le ilgili) mikrometrede -kaplanan birim

'Mikrometrede kaplanan birim karelerin gözle sayımı.'

oküler (okunuşu: akyılır): göze ait, gözle görülür, gözle ilgili

okuler mikrometre: gözle ilgili küçükölçer veya küçüksayar

osteo-neo-genezis: 'kemik -yeni-oluşumu' şeklinde anlamlandıracağımız söz dizimi 'yeni kemik oluşumu' şeklinde yazılmalı.

osteogenez: kemik oluşumu

osteal reaksiyon: kemikle ilgili- tepki, kemiğin tepkisi

sinovyal eklem osteoartriti: 'sinovyal eklem' var mı?

cerrahi tedavi yöntemi: cerrahi tedavi bir yöntemdir. 'yöntem sözcüğü' 'eklemeye gerek yok.

anteriör kompartman sendromu:

anteriör:ön

sendrom:hastalık, belirti,belirtiler

kompartman: kompartman (Fr.) ön oda hastalığı veya belirtileri kullanılabilir.

444- Teknik terim içeren birden fazla sözcükle yazılan anlaşılması zor olan söz dizinleri.

lateral tibial bending moment: yana tibial eğilme moment?

moment: bir kuvvetin eksen etrafında yarattığı rotasyonun ölçümü, vektör değeri ile dönme eksenine dikey uzaklığın çarpımıdır. Eğer "moment" gibi kavram özellikli bir sözcüğü bir kaç yerde tekrar yazmayı düşünürsek, ilk kullanıldığı yerde mutlaka bunun gibi bir bilgi verilmeli.

multipl diz patolojisi: çoklu diz hastalığı

ad libitum beslenmek: arzu edildiğinde, istendiği kadar beslenmek

enkondral ossifikasyon: kırıkta içine veya kırıkta içeriden kemikleşme

'*endokondral*' ikinci bir yazım şekli olarak düşünülmüş.

'*ossifikasyon*' yerine kemikleşme kullanmak çok mu zor ?

555- Araştırmanın ilgili olduğu bilim dalında sözlükte olmayan sözcükler veya dizimler.

Biyomekanik bilimi ile ilgili:

dinamizasyon(dynamization): canlılık verme, hareketlendirme.

aksiyel dinamizasyon eksensel hareket,

dynamic: hareketli, enerjik, tabii kuvvete ait

dynamically: hareketli olarak

yüksek stres kuvveti: stres: basınç, gerginlik

'*stress*' İngilizce' den alınma olup, gerilme ve zorlama eşdeğer sözcüklerdir.

'yüksek basınç kuvveti' şeklinde söylenilmesi anlam karışıklığı yaratmaktadır.

'Kuvvet' fazla gerginlik veya yüksek basınç yeterli olabilir.

mitotik aktivite: mitoz: ökaryot hücrelerin tipik çekirdek bölünmesi

aktivite: etkinlik

'çekirdek bölünmesi ile ilgili etkinlik.' bu tümceden

'hücrelerin çekirdeklerinin bölünebilmesi'ni anlamak gerekir. Burada yapılması gereken, sözcükleri

birlikte yazarken karşılıkları anlamlı bir şekilde birleştirmek gerekliliğidir.

'*eğilme rijiditesi değeri*' yerine eğilme dayanıklılığı değeri 'kırılma dayanıklılığı' kullanılabilir.

veya sertliği için artmış elastik sabit değeri (modulus) yazılabilir.

mekanik aks: işleyiş eksen, hareket eksen

Temel tıp terimlerinde Fransızca sözcükler ağırlıklı iken, yeni bilim dallarında İngilizce teknik terimlerin arttığı görüldü. Tıp ile ilgili terimler haricinde de yazım dilinde çok fazla, Fransızca ve İngilizce sözcük kullanıldığı görüldü. Bunların çoğu farkında olmadan kullandığımız sözcüklerdi. İlgili bilim dalının terimlerini araştırmamaktan ve öğrenmemekten doğan yanlışlar vardı.

Tartışma

Bir dilin bilim dili olmasının ön koşulu, o dilin konuşulduğu toplumda bilim üretiminin, var olmasıdır. Bilim dili sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak, toplumdaki eğitim sürecinin yönlendirmesiyle ortaya çıkan bilimsel ürünler çerçevesinde oluşarak gelişir. Bu durum, bilim üretimiyle, bilim dilinin kavramları arasındaki ilişkiyi (paralelliği) da beraberinde getirir. Bilimin evrenselliği yalnızca kavram boyutundadır. Bilim üreten her toplum, bu evrensel kavramları karşılayacak terimleri kendi dilinde türetebilir⁽⁴⁾.

Türkçenin bilim dili olarak gelişmesi için bilim terimlerinin olması gerekir. Bu ortak bilim terimleri ile öğretim yapılması gerekir. Türk Dil Kurumu şu anda Güncel Türkçe Sözlük Bilim ve Sanat Terimleri sözlüğünü İnternet ortamında yayınlamaktadır⁽⁵⁾. Yetersiz olup, bizden olan sözcüklerle tam karşılıklar verilmemiştir. Yabancı dillerden alınan karşılıklar yer almaktadır.

Bizdeki gibi kendi dilinde eğitim yapan, anglosakson dışı ülkelerde, tıp sözlüklerinde yer alan yabancı sözcük ve terimler, kendi dil kurallarına uygun olarak yazılmakta ve okunmaktadır. Ülkemizde de tıp eğitim dilinde ve Türkçe bilimsel yayınlarda, yabancı sözcükler Türkçe sesçillige (fonetiğe) uygun bir şekilde yazılmakta ve okunmaktadır. Ancak, bunun ne şekilde yapılacağını gösteren ne bir eğitim programı, ne bir yayın ne de bir tıp sözlüğü bugüne kadar hazırlanmamıştır.

Türk Diline yabancı dillerin etkilerinin tarihi:

Fransız ihtilalinin tarihi 1789 milliyetçilik akımları ile başlıyor. Türklük bilincini uyanması Osmanlı'nın sonu olacak. Serveti-Fünun Edebiyatı Tevfik Fikret ve Hüseyin Cahit Yalçın dönemi kapanıyor.

Kurtuluş savaşı kazanıldı. Türk Dil Kurumu

kuruluyor, ancak Güneş Dili (Anı Dil) saptırmacası ile yara alıyor. Öztürkçe karşılıklar (sadeleştirme) düşünce hayatımızda gerekli desteği bulamıyor. Özenilen bir batı uygarlığın malı olan kelimeler modernlik havaları sayesinde rağbet bulmaya başlıyor⁽³⁾.

Türk dil devrimi yapılmıştır. Latin harflerinin kabul edilmesiyle Germen dillerine köprü oluşmuştur. Türk dilleri içine latin harflerinin alınması, batıdan sözcüklerinin dilimize girmesinin kapısını da açtı⁽³⁾. Daha sonra Türkçe ilk kez yakalanmıştır.

Cumhuriyet dönemi sonrası, batı dili yozlaşmaya karşı, alınan önlemler yetersiz kalmıştır. Kitle haberleşme araçları yabancı sözcüklerin girişinde etkili olmuştur⁽⁶⁾.

1950 lerde Küçük Amerika özelemleriyle, dilimizin Amerikan İngilizce'siyle bozulma dönemi başlıyor.

12 Eylül 1980 ve Türk Dil Kurumu yasaklanıyor. ve kitaplarla birlikte Türkçe sözcükler yasaklanıyor.

Günümüz Türkiye'si:

Yabancı sözcüklerin kullanılma, dilimize girme nedenleri aşağıda sınıflandırılmıştır.

a-Bir dile yabancı sözcük girme mekanizmasını inceleyen Haugen böyle bir alışveriş için bu *'iki dili de belli ölçüde bilen bir grubun var olması* 'gerektiğine işaret etmiştir⁽³⁾. Aydın ve yarı aydınlar bu görevi yaptılar ve yapmayı da sürdürüyorlar.

b- Bilgilerini yabancı dil ile öğrenenler, kavramların kafalarındaki karşılığı o dilden olduğu için yabancı kelime kullanabilirler. *'Öğrenci ve bilim adamı her okuduğunu kendi anadiline çevirerek öğrenme sürecini yavaşlatmamak için, kavramların yabancı karşılıklarını aklında tutarak Türkçeye de kolaylıkla geçirmekteler'*⁽³⁾.

c- Tutuculuk

Yarı ilerlilik, gericilik, Osmanlılık Hepsisi...?. *Türkçe'nin yeni sözcüklerle oluşan yapısıyla edebiyatta etkilerinin kalmayacağını düşünen tutucu çevrelerin karşı zorlaması.* Bilinen, tanınan insanların ve politikacıların yabancı kelimeleri kasıtlı olarak kullanma özentileri.

d- *Aydınların (entel- yarı aydın) ların çokluğu ve halkın konuştuğu Türkçe' ye yabancı olmaları.*

Amerikan tarzı yaşamı ve konuşmayı benimseyen enteller yanıldıklarında (yarı aydın, çeyrek aydın) ellerinde doğru dürüst bir dil kalmayacak.

e-Küreselleşme.

Doğrudan erişim ve iletişim çağında bir çok sözcük görsel ve işitsel olarak insanlara ulaşmakta⁽²⁾.

f-*Anadile karşı önemsenmez bir tavır takınılması, yabancı dile körü körüne duyulan hayranlık'*⁽⁷⁾.

g-Kişisel Özellikler

Kendilerini laf salatısıyla anlaşılmaz ve ulaşılmaz konuma getirerek ikincil kazanç peşinde olmak isteği⁽²⁾.

h-Eğitim ile ilgili sorunlar

-11yıl süren ortaöğretim sonunda Türkçe'nin yetersiz öğretilmesi.

-Yabancı dil eğitimin küçük yaşlarda başlatılması

Unesco yabancı dilde eğitim yapan bir okula uluslar arası statü kazandırmak için ana dilini çok iyi öğretme koşulu koymuştur. Yine yabancı dilin öğretilme alt sınırının 9 yaş olduğu belirtilmiştir⁽²⁾.

-Yabancı dilde öğretim yapan Tıp Fakültelerinin varlığı.

-Türkiye'de yabancı dilde bilimsel toplantılar düzenlemek. Dergiler yayınlamak.

-Yerel yönetimlerin, dükkanlar, lokantalar ve alışveriş merkezlerine devşirme sözcüklerin isim olarak verilmesine izin vermesi.

-Bilim ve teknikteki akıl almaz gelişmeler. Teknik sözcüklerin çoğaltılması.

Biyojoloji biliminde çok hızlı gelişmelerin olması nedeniyle, her on senede bir kullanılan kelimeler iki misli artmaktadır.

h- *Farklı uygarlık alanlarına sözde dili kullanmış görünerek kolayca atlama karışıklığı (kompleksi).*

Bizim bulgularımıza paralel edebi romanlarda, Fransızca sözcükler daha fazla iken tıp dilinde İngilizce sözcükler, diğerlerine göre daha fazla artmıştır⁽³⁾. Romanlar taranarak yapılan araştırma içinde sayımların hepsi birden değerlendirildiğinde 3.150.000 kelime içinde 105 bin dolayında YDKS tesbit edilmiştir⁽³⁾.

Yaygın bir okuyucusu olan bir gazetenin 22 Aralık 1996 günü çıkan sayısında haber köşeyazıları, ve büyük boy reklamlarında yabancı dil kökenli (YDK) 444 kelime tesbit edildi⁽¹⁰⁾.

Türkçeye girmiş batı kaynaklı kelimelerin yoğunluğunu belirlemek için aynı türden metinlerden örnek almak gerekir. Biz araştırma makalelerini çözümledik⁽³⁾. Çalışmamızda sekiz makalede 286 adet (YDKS) kullanıldığı saptandı.

Bizdeki gibi kendi dilinde eğitim yapan, anglosakson dışı ülkelerde, tıp sözlüklerinde yer alan yabancı sözcük ve terimler, kendi dil kurallarına uygun olarak yazılmakta ve okunmaktadır. Ülkemizde de tıp eğitim dilinde ve Türkçe bilimsel yayınlarda, yabancı sözcükler Türkçe okunuşuna uygun bir şekilde yazılmaya çalışılmaktadır. Bu dilde okunmuş özelliklerinin farklı olduğu gerçektir. Türkler tarafından farklı okundukları için yazımda ve konuşmada

birlik olmamaktadır. Ancak, bunun ne şekilde yapılacağını gösteren bir eğitim programı yoktur⁽⁹⁾.

Bir yabancı dili iyi bilmek bile, o dil ile kendi dilimiz arasındaki sözlüklere olan gereksinimini kaldırmaz. Terim ve tanımların birinci derecede önem taşıdığı biyolojik bilimler ve tıp'ta iyi bir sözlük en gerekli rehberdir. Yazı ve dil devrimlerimiz, imla ve gramer kadar ana kitaplar olan sözlük ve ansiklopedilerin de yenilenmesini zorunlu kılmıştır. 50 yıldan beri bu uğurda çabaların harcanmış olduğunu kabul ederken, özellikle bilim terimleri üzerinde tutarlı sözlüklere henüz sahip olmadığımızı da kabul etmek zorundayız.

En fazla yanlış, Türkçe eşanlamlısı olmayan (YDKS) ler sözdizimine sokarken, yazarken ve konuşurken olmaktadır. Yabancı sözcükleri tanımlamadan, Türkçe dilbilgisi kurallarıyla, bizden bir sözcük ile yazılması çok yanlışlıklara yol açmaktadır. Farklı özellikte olan (Özne-yüklem-tümleç) gibi temel sözcüklerin her iki dilde dizilişleri farklıdır. Böyle bir uygulamada yaptığımızın iş 'çorbalama' olur. Eğer bu zor işi becerebilirsek her iki dile de kusursuz bildiğimizi söyleyebiliriz.

Genelde, ses uyumumuza uygun ve tek olan YDKS ler daha kolay sokulmaktadır. Örnekleme gerekirse Yenilenme Fransızca'da 'rejenerasyon', İngilizcede ise 'being renewed'. Fakat rejenerasyon sözcüğü daha fazla kullanılmaktadır. Dil bilimciler bunun dilin kullanılmasında önemli bir kural olduğunu belirtmektedirler.

Diğer taraftan yabancılar Türkçe'den alınan bir sözcüğü, kendi dillerindeki seslere uygun olarak değiştirdikten sonra yazıyorlar. Biz de aynısını yapmalıyız. Bu bölümün sonunda yöntem tarif edilmektedir.

Türkçe Bilim dili Çalışmaları

Tüba 2002 yılı başlarında "Türkçe Bilim Terimleri" diye bir çalışma başlattı. Her bilim dalı ve disiplin için alan uzmanlarından ve dil bilimcilerden oluşan çalışma birimleri oluşturuldu. Bu bağlamda "Tıp terimleri sözlüğü" çalışması başladı. 26-27 Aralık 2003 yılında Abant İzzet Baysal üniversitesinde bildirilen isimlerle Türkçe Tıp terimleri Çalıştay'ı başlatıldı. 80'e yakın bilim insanı katıldı. Yine TÜBA'nın düzenlediği, ve tıp alanındaki uzmanların katıldığı 2.Tıp terimleri Çalıştay'ı 17 Aralık 2005 de Ankara'da yapıldı. 6.Uluslararası Türk Dili Kurultayı 20-25 Ekim 2008 de Ankara'da yapılacaktır.

Yabancı terim ve kelimelerin dilimize çok fazla girmesiyle düşünme, sorma, araştırma yapma yetisi gelişmiyor. Bu terimler ezberleniyor. Onların eşan-

lamları nedir diye düşünülmedikçe ve eşanlamlılar dilimizde tekrar yazılmadıkça bilim kültürünün yayılması zordur. Biz gençlerimizi ve asistanlarımızı yetiştirirken onları soru sormaya teşvik etmiyoruz.

'Türkçeleşme sorumluluğu herkesten önce bilimciye düşer. Bu yapılmaksızın özgün düşünce üretimini arttırmaya olanak bulunamaz'⁽¹¹⁾.

Sonuç olarak, dilimizi, YDKS lerden arındırmak için önce niyetimizin olması gerekir. Resmi olan kurumlar (Üniversite,Lise,İlkokullar) Türkçe yazımın gerekli olduğunu hissettirmeli, gerektiğinde teşvik etmelidirler. Bunlar olduğunda aşağıdaki basamakları takip etmek bize YDKS'leri temizlemekte kolaylık sağlayacaktır.

YABANCI SÖZCÜKLERİ DİLİMİZDEN AYIKLAMININ YÖNTEMİ:

1- Makalemizin alıştığımız gibi yazmaya gayret edelim, son haline getirelim,

2- Metnin son halinde, cümlelerde farklı olup ve yabancı dilden aktarıma olasılığı olan sözcükleri ve kaynaklarını kendimiz sorgulayalım. Yabancı olabileceğini düşündüğünüz sözcükleri bulup işaretleyelim.

3- a- Var olan YDKS lerin Türkçe eşdeğer sözcüklerini yazalım.

b- Bir YDSK kullanmak istersek Türkçe eşdeğerini bulamadığımız sözcüklerin dilimizde söylendiği ve yazıldığı şekilde doğru yazmalıyız. Sözlüğe bakmak gerekli olabilir¹⁴.

Ortopedistlerin en fazla yaptığı yanlış bunları farklı şekillerde yazmalarıdır. Yeni bir yabancı terim ise okunuşu ile yazmak önerilmektedir². Parantez içinde o dildeki yazılışını verebiliriz.

c- Diğer bir seçenek de, YDKS ün aslını, parantez içinde yazmak. Karşılığında bulduğumuz Türkçe yakın anlamlılar içinden en uygun sözcüğü seçerek parantezden önce yazmaktır.

4- Yabancı kaynaklı sözcüklerin (YDKS) Türkçe eşanlamlılarını şu kaynaklarla bakarak yazalım.

a- Türkçe Tıp dili kılavuzu. (Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi

Türkçe Tıp Dili Kurulu, İkinci Basım,14 Mart 2007

b- Süreyya Ülker. Ülker Tıp terimleri sözlüğü. Açıklamalı 3. Bası.2004.

Latince-Türkçe
Türkçe-Latince

c- Biyolojik Terimlerin karşılıkları için (Biyoloji Terimleri Sözlüğü

TDK 75. Yıl. Sevinç Karol, Zekiye Suludere, Cevat Ayvalı.Türk Dil Kurumu Yayınları. 4. Baskı (2007) bakın.

d- Redhouse sözlüğüne (İngilizce-Türkçe) bakın

- Redhouse (Türkçe- İngilizce)
- e- İhtiyaç duyduğunuz takdirde teknik terimlerin yazılışı ve anlamları için (Teknik Terimler Sözlüğü. Nuri Özbalkan - İngilizce Türkçe 17.Baskı 2004) bakın.
- f- Kullanacağımız teknik terimlerin ilgili bilim (biyomekanik, moleküler biyoloji histoloji v.s.,) terimleri içinde olup olmadığı mutlaka gözden geçirmeli.
- Önce yaptığımızı anlatan doğru teknik terimi bulmalıyız. Büyük olasılıkla İngilizcedir. Diğer lisanlara da ait olabileceğini (Latince Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, Amerikanca, Osmanlı Türkçe'si) düşünmeliyiz.
- Yabancı dil kaynaklı terimlerin karşılıklarını Türkçe olarak yazmaya çalışalım. Yazılış için şu anda elimizde bulunan, iki kaynak sözlüğe^{14,15} ve bu makalenin, Türkçe Bilim Dili Çalışmaları başlığı altında 4a şikkında verilen, 'Türkçe Tıp Dili Kılavuzuna' ve diğer kaynaklara bakalım.
- Yetersiz kaldığımızda, bu terimleri dilimize girmiş şekilleriyle doğru olarak yazalım. Bunun için mutlaka kaynak sözlüğe bakalım¹⁴, yanlarına da esas dildeki yazılışını parantez içinde verelim . - Bu Türkçeye geçiş dönemi için geliştirilmiş formüldür.- İlerde kaynak sözlükler ile tam Türkçe yazmanın mümkün olacağını düşünüyoruz.

5-YDKS leri Türkçe dilbilgisi kurallarıyla, bizden sözcükler ile beraber yazmamız yanlış olur. Farklı özellikte olan temel sözcüklerin (Özne-yüklem-tümleç) ve eklerin her iki dilde dizilişleri farklıdır. Böyle bir uygulamada yaptığımızın ismi 'çorbalama' olur. Her iki dili de kusursuz bilmediğimize göre bu işi becermek çok zor olacaktır.

6- Bulduğunuz Türkçe karşılıkları yabancı sözcüklerinin ve terimlerin yerine koyalım. Sözcükleri sesli okuyun. Önceki ve bir sonraki tümce ile beraber okuyarak anlamını düşünün ve cümlelerin anlamlı olmasına dikkat edin. Birleşik kelime, Teknik Terim, Tamlama şeklinde olanların anlamlarını tekrar gözden geçirin. Dil bilgisi kuralları gerekli olabilir. Anlamıyla ve sesiyle kulağınıza uygun gelenleri yani olumlu algıladıklarımızı makalemize rahatlıkla yazabiliriz.

Sonunda; kurduğunuz tümcenin Türkçe sözcüklerden oluşmasının, anlam olarak yabancı kaynaklı tümceden daha üstün olmasını sağladığına inanmalısınız.

Sonuç olarak, yabancı dilde yazılmış bir kitabı, Türkçe düşünmek şartıyla Türkçe sözcüklerle yazmak mümkündür. Türkçenin şu andaki sözcük hazinesiyle, bilimsel bir araştırma makalesini yabancı sözcük kullanmadan yazmak mümkündür. Akta Ortop Travmatol Türk 'ün son sayısında de yayınlanan iki makalemizde bu yapılmıştır^(12,13).

Yazışma Adresi: *Taşkın Ceyhan*
Özel Çevre Hastanesi Ortopedi ve
Travmatoloji Bölümü
e-posta:tceyhan@tnn.net

Kaynaklar

1. Hüseyin Atalay Biyoljik terimler sözlüğü Tebeşir yayınları, Ocak 2006 Sayfa:l.
- 2- Feyza Hepçilingirler Dedim AH Everest Yayınları 8.basım 1999, S:82.
3. Sezgin F.Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu. Türk Dil Kurumu Yayınları. TDV yayın ve matbaacılık ve Tic işi. Ankara 2004 (S:79).
4. Ergenç İ. Bilim dili ve anadili. Bilim ve Ütopya 2001; 2:12-13.
5. Şükrü Haluk Akalın Bilgisayar destekli Dil Bilim Çalıştayı. Bildiriler Kitabı.Türk Dil Kurumu Yayınları:868 14 Mayıs 2005.
3. Arnold J Toynbee
6. Halil Ersoylu . Türkiye Türkçesinin çağdaş problemleri. Batı Kaynaklı Kelimeler I Türk Dili Sayı:509 S:375-384 .1994a.
7. Zeynep Korkmaz 1995) Batı kaynaklı yabancı kelimeler ve dilimiz üzerindeki etkileri.Türk Dili. TDK yay.,Sayı 524, s:843-858.
8. İsmail Ünver1991 Yabancı diller etkisinden kurtarılamayan Türkçemiz. Türk Dili,sayı 470,s.77-79
9. Nevzat Özkan 1996 Yabancı dillerin Türk Dili ve Kültürü üzerine etkileri. Türk Dili, TDK Yay,S.537,s257-264.
10. Ali Püsküllüoğlu, Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü. Arkadaş Yayınevi. 5. Baskı Mart 2004. 11 - Keleş R,Dil,Bilim ve Kentbilim . Bilim ve Ütopya 2001;2:26-28.
12. Ceyhan T, Günay V, Capoğlu A, Sayrak H, Karaca C. Production and characterization of a glass-ceramic biomaterial and in vitro and in vivo evaluation of its biological effects. Acta Orthop Traumatol Turc. 2007 Aug-Oct;41(4):307-13. Turkish.
13. Kılıç E, Ceyhan T, Cetinkaya DU. Evaluation of differentiation potential of human bone marrow-derived mesenchymal stromal cells to cartilage and bone cells. Acta Orthop Traumatol Turc. 2007 Aug-Oct;41(4):295-301. Turkish.
14. İsmet Dökmeci ,Tıp Terimleri Sözlüğü .İstanbul Medikal Yayıncılık.1.Baskı 2006.
15. İsmet Dökmeci Türkçe Tıp Terimleri Sözlüğü . İstanbul Medikal Yayıncılık.1.Baskı 2006.